

ZOBOWIĄZANIA

CZĘŚĆ OGÓLNA

Adam Brzozowski, Jacek Jastrzębski
Maciej Kaliński, Elżbieta Skowrońska-Bocian

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE

5

ZOBOWIĄZANIA

CZĘŚĆ OGÓLNA

Adam Brzozowski, Jacek Jastrzębski
Maciej Kaliński, Elżbieta Skowrońska-Bocian

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE **5**

Stan prawny na 1 lutego 2024 r.

Wydawczyni
Agata Jędrasik

Redaktorka prowadząca
Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne
Joanna Ośka

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne rozdziały opracowali:
Adam Brzozowski – I, VI, VII, IX, XIII
Jacek Jastrzębski – X, XI, XII
Maciej Kaliński – II, III, VIII
Elżbieta Skowrońska-Bocian – IV, V

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przystępujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-494-2
5. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wstęp	15
Rozdział I	
Wiadomości wstępne	17
§ 1. Pojęcie prawa zobowiązań	19
A. Uwagi wstępne	19
B. Miejsce prawa zobowiązań i jego funkcja	19
1. Prawo zobowiązań a prawo rzeczowe	19
2. Prawo zobowiązań a prawo na dobrach niematerialnych	20
3. Prawo zobowiązań a prawo spadkowe	21
4. Prawo zobowiązań a część ogólna prawa cywilnego	21
5. Prawo zobowiązań a prawo rodzinne	21
§ 2. Źródła prawa zobowiązań	24
A. Kodeks cywilny	24
B. Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny	28
C. Przepisy pozakodeksowe	28
D. Umowy międzynarodowe	29
E. Systemy norm pozaprawnych jako źródło prawa	29
F. Rola orzecznictwa sądowego i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego – odesłanie	32
G. Prawo międzyczasowe w odniesieniu do zobowiązań	32
§ 3. Systematyka podręcznika	34
Rozdział II	
Istota zobowiązania	37
§ 1. Cechy i struktura zobowiązania	37
§ 2. Dług i odpowiedzialność	47

Rozdział III

Treść i rodzaje świadczenia	51
§ 1. Pojęcie świadczenia.....	52
§ 2. Oznaczenie świadczenia.....	54
§ 3. Świadczenia w zobowiązaniach przemiennych i z upoważnieniem przemiennym.....	56
§ 4. Możliwość świadczenia	58
§ 5. Rodzaje świadczeń	62
A. Świadczenia jednorazowe, ciągłe i okresowe.....	62
B. Świadczenia podzielne i niepodzielne	67
C. Świadczenia oznaczone co do tożsamości i co do gatunku.....	67
D. Świadczenia pieniężne.....	68
1. Nominalizm i waloryzacja.....	72
E. Odsetki.....	74
F. Świadczenia główne i uboczne.....	79
G. Zwrot nakładów i wydatków.....	81
H.1. Naprawienie szkody.....	83
H.2. Reżimy odpowiedzialności.....	85
H.3. Zasady odpowiedzialności odszkodowawczej.....	87
a) Zasada winy.....	87
b) Zasada bezprawności	90
c) Zasada ryzyka.....	92
d) Odpowiedzialność absolutna.....	93
e) Zasada słuszności.....	93
H.4. Związek przyczynowy	94
H.5. Pojęcie szkody.....	96
H.6. Ustalenie rozmiarów szkody	101
a) Dodatni i ujemny interes poszkodowanego	104
b) Ciężar dowodu wysokości szkody	105
H.7. Świadczenie odszkodowawcze.....	106
H.8. Ograniczenia odpowiedzialności.....	108
H.9. Funkcje odszkodowania	109
H.10. Sposoby naprawienia szkody.....	109

Rozdział IV

Wielość dłużników albo wierzycieli	113
§ 1. Uwagi ogólne	113
§ 2. Solidarność dłużników.....	116
A. Konstrukcja prawna	116
B. Istota solidarności.....	117
C. Źródła solidarności.....	119

§ 3. Sytuacja dłużników solidarnych w czasie trwania zobowiązania	121
A. Roszczenia regresowe między współdłużnikami	125
§ 4. Solidarność wierzycieli.....	128
A. Istota i źródła.....	128
B. Sytuacja wierzycieli solidarnych w czasie trwania zobowiązania	129
C. Roszczenia regresowe między współwierzycielami.....	130
D. Solidarność niewłaściwa	131
§ 5. Zobowiązania podzielne i niepodzielne	132
A. Zagadnienia ogólne	132
B. Skutki wielości podmiotów przy świadczeniu podzielnym	133
C. Skutki wielości podmiotów przy świadczeniu niepodzielnym.....	134

Rozdział V

Powstanie zobowiązań – zagadnienia ogólne.....	137
---	------------

Rozdział VI

Umowy	141
§ 1. Umowy jako źródło zobowiązań	142
A. Pojęcie umowy	142
B. Źródła prawa regulującego umowy.....	153
C. Rodzaje umów w dziedzinie zobowiązań	159
1. Umowy nazwane i nienazwane.....	160
2. Umowy zobowiązujące i rozporządzające.....	162
3. Umowy jednostronnie lub dwustronnie zobowiązujące. Umowy wzajemne	163
4. Umowy konsensualne i realne	164
5. Umowy odpłatne i nieodpłatne.....	165
6. Umowy przysparzające.....	165
7. Umowy kauzalne i abstrakcyjne.....	166
8. Umowy losowe.....	168
9. Umowy swobodnie negocjowane i umowy adhezyjne	168
10. Umowy o zobowiązanie rezultatu i umowy o zobowiązanie należytej staranności	169
11. Umowy konsumenckie	171
§ 2. Treść i forma umów	173
A. Swoboda umów, pojęcie.....	173
B. Zasada swobody umów w świetle art. 353 ¹ k.c.....	173
C. Granice swobody umów	175
D. Forma umów. Odesłanie.....	187
§ 3. Wzorce umowne.....	188
A. Uwagi ogólne.....	188

B. Charakter prawny wzorców umownych. Rodzaje wzorców. Zakres regulacji	189
C. Zawarcie umowy przy użyciu wzorca	191
§ 4. Niedozwolone klauzule umowne	196
§ 5. Umowa przedwstępna	203
§ 6. Umowy o świadczenie przez osobę trzecią lub na rzecz osoby trzeciej ...	210
A. Umowa o świadczenie przez osobę trzecią	210
B. Umowa o zwolnienie dłużnika z obowiązku świadczenia	212
C. Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej	213
§ 7. Dodatkowe zastrzeżenia umowne	214
A. Zadek	214
B. Umowne prawo odstąpienia	216
C. Odstępne	219

Rozdział VII

Bezpodstawne wzbogacenie	221
§ 1. Pojęcie bezpodstawnego wzbogacenia i jego unormowanie	222
A. Bezpodstawne wzbogacenie jako źródło zobowiązania	222
B. Uregulowanie bezpodstawnego wzbogacenia w Kodeksie cywilnym ...	223
C. Przesłanki roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia	227
D. Przedmiot roszczenia	229
E. Rozliczenia nakładów	231
F. Zakres obowiązku zwrotu bezpodstawnego wzbogacenia. Wygaśnięcie obowiązku zwrotu	232
§ 2. Nienależne świadczenie	235
A. Pojęcie nienależnego świadczenia	235
B. Przypadki nienależnego świadczenia w świetle art. 410 § 2 k.c.	237
C. Przepadek świadczenia	242
D. Gry i zakłady	242
§ 3. Zbieg roszczeń z bezpodstawnego wzbogacenia z innymi roszczeniami ...	244
A. Reguła ogólna	244
B. Zbieg roszczeń z bezpodstawnego wzbogacenia z roszczeniami odszkodowawczymi	245

Rozdział VIII

Czyny niedozwolone	249
§ 1. Uwagi wstępne	251
§ 2. Odpowiedzialność za własne czyny	252
§ 3. Wyrządzenie szkody przez kilka osób	256
§ 4. Szkada na osobie	259
§ 5. Krzywda	266
§ 6. Przedawnienie roszczeń deliktowych	273

§ 7. Ciężar dowodu.....	275
§ 8. Zbieg odpowiedzialności deliktowej i kontraktowej	276
§ 9. Odpowiedzialność przedkontraktowa.....	279
§ 10. Odpowiedzialność władzy publicznej.....	279
§ 11. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wydaniem aktu normatywnego	283
§ 12. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wydaniem orzeczenia lub decyzji.....	285
§ 13. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną niewydaniem orzeczenia lub decyzji.....	287
§ 14. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną niewydaniem aktu normatywnego	289
§ 15. Odpowiedzialność na zasadzie słuszności	290
§ 16. Odpowiedzialność za cudze czyny	292
§ 17. Odpowiedzialność za powierzenie i za podwładnego	293
§ 18. Odpowiedzialność za zwierzęta.....	295
§ 19. Odpowiedzialność za wyrzucenie, wylanie bądź spadnięcie	297
§ 20. Odpowiedzialność za zawalenie się budowli bądź oderwanie jej części...	298
§ 21. Odpowiedzialność za produkt niebezpieczny	299
§ 22. Odpowiedzialność za szkody wyrządzone w związku z ruchem przedsiębiorstw i użyciem elementarnych sił przyrody.....	302
§ 23. Odpowiedzialność za szkody wyrządzone ruchem mechanicznych środków komunikacji.....	306
§ 24. Odpowiedzialność za szkody poniesione w cudzym lub wspólnym interesie.....	309
§ 25. Akcja prewencyjna.....	309
§ 26. Odpowiedzialność deliktowa za szkody związane z ludzką prokreacją...	311

Rozdział IX

Wykonanie zobowiązań	315
§ 1. Uwagi ogólne o wykonaniu zobowiązań.....	316
A. Wprowadzenie.....	316
B. Charakter prawny wykonania zobowiązania.....	317
C. Zasada ogólna.....	318
§ 2. Przedmiot wykonania. Osoby uczestniczące w wykonaniu zobowiązania.....	324
A. Przedmiot wykonania	324
1. Jakość świadczenia.....	324
2. Wykonanie częściowe.....	326
3. Zmiana przedmiotu świadczenia.....	327
4. Zarachowanie świadczenia na poczet kilku długów.....	327
5. Zobowiązanie przemienne.....	329

B. Osoby uczestniczące w wykonaniu.....	329
1. Dłużnik i osoby trzecie.....	329
2. Wierzyciel i osoby działające w jego imieniu.....	332
§ 3. Miejsce i czas wykonania.....	333
A. Miejsce wykonania zobowiązań.....	333
B. Czas wykonania zobowiązań.....	335
§ 4. Wykonanie zobowiązań z umów wzajemnych.....	337
§ 5. Zasada <i>pacta sunt servanda</i> . Wpływ zmiany okoliczności na zobowiązania (klauzula <i>rebus sic stantibus</i>).....	339
A. Uwagi ogólne.....	339
B. Uwagi szczegółowe.....	340
§ 6. Prawo zatrzymania.....	351
§ 7. Dowody wykonania zobowiązań.....	352

Rozdział X

Skutki niewykonania zobowiązań.....	355
§ 1. Uwagi ogólne. Systematyka i zakres regulacji.....	358
§ 2. Ogólne założenia odpowiedzialności dłużnika za niewykonanie zobowiązania.....	359
§ 3. Odpowiedzialność odszkodowawcza <i>ex contractu</i>	363
§ 4. Zakres okoliczności, za które dłużnik ponosi odpowiedzialność.....	370
§ 5. Niemożliwość świadczenia.....	378
A. Pojęcie niemożliwości. Zasady ogólne.....	378
B. Zobowiązania wzajemne.....	380
§ 6. Zwłoka i opóźnienie.....	384
A. Pojęcie zwłoki i opóźnienia. Zasady ogólne.....	384
B. Zobowiązania wzajemne.....	397
§ 7. Nieuchronne (przewidywane, uprzednie, antycypacyjne) naruszenie zobowiązania.....	399
§ 8. Kara umowna.....	403
§ 9. Zwłoka wierzyciela.....	408

Rozdział XI

Wygaśnięcie zobowiązań.....	411
§ 1. Uwagi ogólne.....	411
§ 2. Świadczenie w miejsce wykonania.....	413
§ 3. Złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego.....	414
§ 4. Potrącenie.....	418
§ 5. Odnowienie.....	422
§ 6. Zwolnienie z długu.....	425

Rozdział XII

Zmiana wierzyciela lub dłużnika	427
§ 1. Uwagi ogólne	428
§ 2. Zmiana wierzyciela	429
A. Uwagi ogólne o przenoszeniu praw podmiotowych.....	429
B. Konstrukcja prawna przelewu	431
C. Ochrona dłużnika przy przelewie wierzytelności	438
D. Wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyciela (subrogacja ustawowa).....	440
§ 3. Zmiana dłużnika.....	446
A. Konstrukcja prawna zwalniającego przejęcia długu	446
B. Kumulatywne przystąpienie do długu	451

Rozdział XIII

Ochrona wierzycieli w razie niewypłacalności dłużnika.....	455
§ 1. Pojęcie, cel i unormowanie ochrony.....	456
A. Uwagi ogólne	456
B. Ochrona wierzycieli w razie niewypłacalności dłużnika. Stanowisko Kodeksu cywilnego	457
C. Tryb zaskarżenia	465
D. Szczególne przypadki zastosowania roszczeń pauliańskich	466
Skorowidz rzeczowy.....	469

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 ze zm.)
- BGB – niemiecki Kodeks cywilny (Bürgerliches Gesetzbuch)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.)
- k.k.s. – ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2023 r. poz. 654 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p. – ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2023 r. poz. 1465)
- k.p.a. – ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 775 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.)
- k.r.o. – ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.)
- k.s.h. – ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 18)
- k.z. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz.U. Nr 82, poz. 598 ze zm.) – akt utracił moc
- p.p.s.a. – ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2023 r. poz. 1634 ze zm.)
- pr.bank. – ustawa z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2023 r. poz. 2488 ze zm.)
- p.u. – ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 1520 ze zm.)
- u.g.n. – ustawa z 21.08.1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2023 r. poz. 344 ze zm.)
- u.k.w.h. – ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2023 r. poz. 1984 ze zm.)
- u.p.o.t.h. – ustawa z 8.03.2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1790)
- u.w.l. – ustawa z 24.06.1994 r. o własności lokali (Dz.U. z 2021 r. poz. 1048 ze zm.)

Czasopisma i inne skróty

Biul. SN	-	Biuletyn Sądu Najwyższego
Dz.U.	-	Dziennik Ustaw (od 2012 r. bez numeru)
Gd. SP	-	Gdańskie Studia Prawnicze
KIO	-	Krajowa Izba Odwoławcza
KPP	-	Kwartalnik Prawa Prywatnego
MoP	-	Monitor Prawniczy
nb	-	numer boczny
NP	-	Nowe Prawo
NPN	-	Nowy Przegląd Notarialny
OSA	-	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAiSN	-	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych i Sądu Najwyższego
OSNC	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCP	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC-ZD	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Zbiór Dodatkowy
OSNP	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych (od 2003 r.)
OSP	-	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	-	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OSwSG	-	Orzecznictwo Sądów w Sprawach Gospodarczych
Pal.	-	Palestra
PiP	-	Państwo i Prawo
PPH	-	Przegląd Prawa Handlowego
Pr. Gosp.	-	Prawo Gospodarcze
Pr. Spółek	-	Prawo Spółek
Prok. i Pr.-wkl.	-	Prokuratura i Prawo – wkładka
PS	-	Przegląd Sądowy
PUG	-	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RPEiS	-	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	-	Studia Cywilistyczne
SIS	-	Studia Iuridica Silesiana
SP	-	Studia Prawnicze
SPE	-	Studia Prawno-Ekonomiczne
SPP	-	Studia Prawa Prywatnego
ST	-	Samorząd Terytorialny
TPP	-	Transformacje Prawa Prywatnego
ZNUJ PWiOWI	-	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej
ZPA	-	Zeszyty Problemowo-Analityczne Ministerstwa Sprawiedliwości

WSTĘP

Opracowanie kolejnego podręcznika z zakresu części ogólnej prawa zobowiązań nie jest zadaniem łatwym. Podstawowe znaczenie ma skomplikowanie samej materii prawa zobowiązań. Nie bez znaczenia jest też okoliczność, że istniejące podręczniki powstałe pod rządami Kodeksu cywilnego wyszły spod pióra znakomitych polskich cywilistów (profesorowie: Witold Czachórski, Zbigniew Radwański, Alfred Ohanowicz, Józef Górski i Mieczysław Sośniak).

Oddawane do rąk Czytelników opracowanie uwzględnia wiele lat doświadczeń dydaktycznych autorów. Są one wynikiem prowadzenia wykładów kursowych, seminariów i innych zajęć poświęconych problematyce objętej podręcznikiem. Doświadczenia te pokazują, jak wiele trudności nadal sprawia studentom opanowanie zagadnień należących do tzw. części ogólnej prawa zobowiązań. Nie bez znaczenia są też doświadczenia autorów wynikające z aktywnego uczestnictwa w praktyce obrotu cywilnoprawnego.

Niniejsze opracowanie jest kierowane przede wszystkim do słuchaczy studiów prawniczych, którzy kontynuują (po części ogólnej i prawie rzeczowym) swoją przygodę, a może należałoby powiedzieć, zmagania, z prawem cywilnym. Dlatego też jest ono próbą zawarcia w prezentowanej Czytelnikom książce możliwie wielu prostych przykładów (w tym orzeczeń sądowych) funkcjonowania tej gałęzi prawa, z uwzględnieniem tego, że prawo cywilne jest „prawem dnia codziennego”. O ile można sobie wyobrazić całe życie człowieka bez wchodzenia w stosunki karnoprawne, trudniej – bez wchodzenia w stosunki administracyjnoprawne, o tyle w rozmaitych stosunkach cywilnoprawnych człowiek pozostaje przez całe swoje życie. Aby przekonać się, jak ważnym działem prawa cywilnego jest prawo zobowiązań, wystarczy uświadomić sobie, ile umów każdy z nas zawiera niemalże każdego dnia.

Pragniemy ponadto wyrazić nadzieję, że niniejszy podręcznik będzie stanowił także pewną pomoc dla praktyków obrotu cywilnoprawnego.

Systematyka opracowania została oparta na powszechnie znanym i cenionym podręczniku profesora Witolda Czachórskiego. Zarówno w tamtym podręczniku, jak i w niniejszym autorzy nie posługują się notkami, co dotyczy nie meritum, lecz sposobu

prezentowania materiału. Podstawowa literatura jest powoływana na początku każdego rozdziału oraz w toku wywodów, w postaci odesłań do literatury i orzecznictwa.

Piąte wydanie podręcznika *Zobowiązania. Część ogólna* uwzględnia zmiany dotyczące omawianej tematyki, które nastąpiły w legislacji, judykaturze i doktrynie od chwili ukazania się poprzedniego wydania podręcznika – w 2021 roku.

Autorzy

Warszawa, luty 2024 r.

Rozdział I

WIADOMOŚCI WSTĘPNE

Podstawowa literatura: Literatura prawa zobowiązań jest bardzo obszerna. W pierwszej kolejności należy przytoczyć pozycje literatury powstałe w okresie poprzedzającym wejście w życie Kodeksu zobowiązań i pod rządami Kodeksu zobowiązań. Sięganie w szerokim zakresie do doktryny międzywojennej uzasadnione jest ciągłością tendencji rozwojowych występujących w polskim prawie zobowiązań od dłuższego czasu. Istotne znaczenie ma także dorobek judykatury z tamtego okresu. Jako podstawowe pozycje literatury należy więc wskazać: E. Till, *Polskie prawo zobowiązań (Część ogólna). Projekt wstępny z motywami*, Lwów 1923; R. Longchamps de Bérier, *Uzasadnienie projektu Kodeksu zobowiązań (z uwzględnieniem ostatecznego tekstu Kodeksu)*, Warszawa 1934 i lata następne; R. Longchamps de Bérier, *Zobowiązania*, Lwów 1934–1938 (w postaci zeszytów); J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks zobowiązań. Komentarz*, t. I, Kraków 1934; t. II, Kraków 1935; L. Domański, *Instytucje Kodeksu zobowiązań. Część ogólna*, Warszawa 1937; *Część szczególna*, t. 1, Warszawa 1938; F. Zoll, *Zobowiązania w zarysie*, Warszawa 1945. W odniesieniu do prac nad Kodeksem cywilnym zob. W. Czachórski, *Przebieg prac nad kodyfikacją prawa cywilnego*, SP 1970/26–27.

Współczesne opracowania doktrynalne z zakresu części ogólnej prawa zobowiązań są stosunkowo liczne i nie sposób wymienić je w sposób wyczerpujący. Należy jednak zwrócić uwagę na opracowania o charakterze podstawowym, a do takich przede wszystkim trzeba zaliczyć systemy prawa. W latach 70. i 80. XX w. ukazywał się *System prawa cywilnego* (Ossolineum) pod red. W. Czachórskiego. W obrębie części ogólnej prawa zobowiązań należy zwrócić uwagę na t. III, cz. 1, pod red. Z. Radwańskiego, Ossolineum 1981. Kolejnym przedsięwzięciem wydawniczym tego typu jest *System Prawa Prywatnego* pod red. Z. Radwańskiego. Części ogólnej prawa zobowiązań poświęcone zostały: t. 5 (red. E. Łętowska, K. Osajda) i t. 6 (red. A. Olejniczak).

Poza *Systemami* funkcjonuje obecnie kilka dużych komentarzy do Kodeksu cywilnego: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski; *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I i II, red. K. Pietrzykowski; *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia, Zobowiązania*, t. I i II, red. G. Bieniek; *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III, cz. 1,

Zobowiązania – część ogólna, red. A. Kidyba; *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, *Zobowiązania*, red. K. Osajda; *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, red. M. Gutowski, uwagi do art. 353–449¹¹ k.c.

Należy ponadto wskazać podręczniki poświęcone prawu zobowiązań. Są to: W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Prawo zobowiązań. Zarys wykładu*; Z. Radwański, A. Olejniczak, J. Grykiel, *Zobowiązania – część ogólna*; Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, *Zobowiązania – część szczegółowa*; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, W.J. Kocot, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Część szczegółowa*.

Większość powołanych wyżej opracowań podlegała i podlega aktualizacji oraz doczekała się kilku wydań. Z oczywistych względów zalecane jest korzystanie z wydań najnowszych.

Tematyce zobowiązań poświęcono również liczne prace monograficzne. Są one uwzględniane w ramach zestawienia literatury do poszczególnych rozdziałów. Ze względu jednak na znaczenie należy w tym miejscu przywołać prace: A. Kleina, *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 1964, 1969 i 2005; E. Łętowskiej, *Prawo umów konsumenckich*, Warszawa 2002; *Tendencje rozwoju prawa cywilnego*, red. E. Łętowska, Ossolineum 1983; Z. Radwańskiego, *Teoria umów*, Warszawa 1977; A. Stelmachowskiego, *Zarys teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1998; W. Warkalły, *Odpowiedzialność odszkodowawcza. Funkcje, rodzaje, granice*, Warszawa 1972; wreszcie prace B. Lewaszewicz-Petrykowskiej, T. Pajora, J. Rajskiego, A. Rembielińskiego, M. Sośniaka i liczne monografie A. Szpunara poświęcone wybranym instytucjom zobowiązań.

Opracowania z zakresu prawa zobowiązań znajdują się w wielu periodykach prawniczych („Kwartalnik Prawa Prywatnego”, „Państwo i Prawo”, „Przegląd Sądowy”, „Palestra”, „Przegląd Prawa Handlowego”, „Rejent”, „Monitor Prawniczy”, „Prawo Spółek”, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” i inne).

Istotne znaczenie ma także znajomość orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego oraz sądów, przede wszystkim Sądu Najwyższego. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego publikowane są w Orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, natomiast Sądu Najwyższego w urzędowym zbiorze Orzecznictwo Sądu Najwyższego.

Zestawienia literatury i orzecznictwa są również dostępne w rozmaitych programach komputerowych, uzyskanie zatem informacji typu bibliograficznego nie nastęrcza obecnie większych trudności.

§ 1. Pojęcie prawa zobowiązań

A. Uwagi wstępne

Prawo zobowiązań jest wyodrębnionym działem podstawowej gałęzi prawa prywatnego, jaką jest prawo cywilne. Znaczenie prawa zobowiązań w ramach całości systemu prawa cywilnego wynika z roli, jaką odgrywają w życiu codziennym stosunki wymiany dóbr i usług między podmiotami prawa cywilnego, reguluje ono bowiem obrót majątkowy między tymi podmiotami. 1

Wymiana dóbr i usług jest zatem podstawowym przedmiotem prawa zobowiązań. Za przedmiot tego działu prawa cywilnego uznaje się jednak także m.in. ochronę dóbr majątkowych, a nawet osobistych dóbr niemajątkowych jednostek i ich zespołów, ilekroć dobra te zostaną naruszone bez dostatecznego usprawiedliwienia. Wypada podkreślić, że społeczne formy korzystania z dóbr majątkowych, w których wymiana dóbr i usług odgrywa tak istotną rolę, wymagają ochrony prawnej, która też niejednokrotnie może zmierzać do pośredniego przyczynienia się do efektywności samej wymiany. Wzrasta ponadto znaczenie instytucji, których celem jest zapewnienie, by – w miarę możliwości – każda szkoda poniesiona bez należytego usprawiedliwienia, a umniejszająca majątek danego podmiotu została naprawiona, by każde nieusprawiedliwione przesunięcie majątkowe nie było obojętne z punktu widzenia prawa cywilnego.

B. Miejsce prawa zobowiązań i jego funkcja

Prawo zobowiązań w systemie polskiego prawa cywilnego w świetle Kodeksu cywilnego i źródeł z nim związanych jest jednym z działów prawa majątkowego, podobnie jak prawo rzeczowe, prawo na dobrach niematerialnych i prawo spadkowe. 2

1. Prawo zobowiązań a prawo rzeczowe

Co do podziału materii między prawem zobowiązań a prawem rzeczowym – jako działami prawa cywilnego majątkowego – rysuje się on stosunkowo wyraźnie, jeżeli uwzględnić dwa kryteria: kryterium przedmiotu i kryterium charakteru więzi prawnej charakterystycznej dla stosunków danego działu. 3

Prawo rzeczowe normuje społeczne formy korzystania z dóbr majątkowych uznanych za rzeczy. Formy tego korzystania są ujmowane przez ustawę pod postacią praw podmiotowych bezwzględnych – skutecznych *erga omnes*. Natomiast prawo zobowiązań normuje społeczne formy korzystania z wszelkich w ogóle dóbr (w tym także i rzeczy) i usług o wartości majątkowej. Formy korzystania z nich są ujmowane przez ustawę

pod postacią praw podmiotowych względnych, skutecznych między ściśle oznaczonymi osobami (*inter partes*). W stosunku zobowiązaniowym uprawniony może żądać zachowania się zgodnego z jego uprawnieniem w zasadzie tylko od oznaczonego podmiotu i tylko ten podmiot ma obowiązek to uprawnienie respektować.

W praktyce liczne stosunki prawne unormowane przez prawo rzeczowe i prawo zobowiązań często się uzupełniają i warunkują nawzajem.

Przykładowo, sprzedaż rzeczy jako stosunek typu zobowiązaniowego przygotowuje w zasadzie przeniesienie własności ze sprzedającego na kupującego, tj. przygotowuje czynność typu rzeczowego. Z punktu widzenia pojęć prawnych ustawa traktuje obie te kwestie rozłącznie. W świetle sformułowań Kodeksu cywilnego sprzedawca zobowiązuje się przenieść własność rzeczy na kupującego (art. 535 k.c.) i już przez to samo powstaje zobowiązanie. Wykonaniem tego zobowiązania ma być dopiero samo przeniesienie własności, regulowane przez prawo rzeczowe. Podobnie kupujący – jedynie zobowiązuje się wobec kontrahenta do zapłaty ceny. Wykonaniem tego zobowiązania będzie akt zapłaty, tj. przeniesienia własności oznaczonych jednostek pieniężnych na sprzedawcę.

Powiązanie sprzedaży i przeniesienia własności sprzedanej rzeczy w ujęciu prawa rzeczowego według Kodeksu cywilnego jest silniejsze, albowiem uważa się, że sprzedaż ma z reguły jednocześnie skutki rzeczowe (art. 155 § 1 k.c.). Od reguły tej istnieją jednak wyjątki.

2. Prawo zobowiązań a prawo na dobrach niematerialnych

- 4 Podział materii między obu tymi działami jest przeprowadzony głównie ze względu na przedmiot i charakter unormowania. Prawa na dobrach niematerialnych (rozwinęte w czasach nam współczesnych), jak w szczególności prawo autorskie, prawo do wynalazku, wzoru i znaku towarowego, odnoszą się do osobnej kategorii dóbr i są unormowane w osobnych aktach ustawowych, bez względu na to, czy społeczne formy korzystania z tych dóbr są ukształtowane pod postacią praw podmiotowych bezwzględnych czy względnych.

W ramach obowiązującego u nas porządku prawnego prawami na dobrach niematerialnych zajmują się: ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 2509); ustawa z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2023 r. poz. 1170).

3. Prawo zobowiązań a prawo spadkowe

Kryterium podziału materii prawa zobowiązań i prawa spadkowego stanowi cel, z punktu widzenia którego są unormowane stosunki prawne. Prawo zobowiązań normuje stosunki odnoszące się do wymiany dóbr i usług *inter vivos*. Prawo spadkowe reguluje natomiast przejście praw majątkowych w ogólności (bez względu na postać tych praw), *mortis causa*, a więc odnosi się do przejścia wszelkich praw majątkowych względnych i bezwzględnych z osób zmarłych na osoby żyjące.

5

4. Prawo zobowiązań a część ogólna prawa cywilnego

Stosunek wzajemny między tzw. częścią ogólną prawa cywilnego i prawem zobowiązań wynika z roli, jaką odgrywają przepisy części ogólnej. Znajdują one zastosowanie we wszystkich działach prawa cywilnego, a więc i prawa zobowiązań – o ile nic innego w tych działach nie postanowiono. Zawierają one również pewną liczbę najbardziej podstawowych zasad odnoszących się do wszystkich działów, jak np. zasad dotyczących stosowania i interpretacji przepisów prawa lub umów, nadużycia prawa podmiotowego, czynności prawnych w ogólności, przedstawicielstwa, biegu terminów, przedawnienia roszczeń itd.

6

Część ogólna, w wyższym stopniu niż inne działy prawa cywilnego, stwarza podstawę do rozwijania pewnych ogólniejszych pojęć prawnych, do konstruowania ogólniejszych teorii przenikających całość materii prawa cywilnego.

5. Prawo zobowiązań a prawo rodzinne

Prawo rodzinne stanowi przedmiot osobnego unormowania ze względu na charakter stosunków, których dotyczy (Kodeks rodzinny i opiekuńczy). Nie zmienia to faktu, że prawo rodzinne nadal jest jednym z działów prawa cywilnego. W regulowanych przez to prawo stosunkach przeważa element niemajątkowy, podczas gdy prawo zobowiązań ma na celu unormowanie stosunków w zasadzie wyłącznie majątkowych i niezwiązanych z więzią rodzinną uczestników tych stosunków. W prawie rodzinnym występuje niekiedy moment podporządkowania jednego podmiotu władzy drugiego (dzieci wobec rodziców, pupilów wobec opiekunów). Nie pozostaje to bez wpływu na sposób unormowania stosunków majątkowych. Natomiast w prawie zobowiązań zasadą jest traktowanie uczestników stosunku zobowiązaniowego w taki sam sposób.

7

Z punktu widzenia teoretycznoprawnego prawo zobowiązań jako zespół norm prawnych stanowi w zasadzie pewną całość w sobie zamkniętą. Nie oznacza to jednak, że niektóre stosunki prawne typu zobowiązaniowego lub typowi temu pokrewne (np. z uwagi na

Autorzy przystępnie, w usystematyzowany sposób przedstawiają problematykę części ogólnej zobowiązań:

- źródła prawa zobowiązań w polskim systemie prawnym,
- istotę, powstanie, wykonanie, skutki niewykonania czy wygaśnięcia zobowiązań,
- treść i rodzaje świadczeń,
- zagadnienia dotyczące dłużników oraz wierzycieli,
- wszystkie kwestie dotyczące umów.

Poszczególne zagadnienia omówiono w aktualnym stanie prawnym, z przywołaniem najnowszego orzecznictwa, także tego budzącego spory w doktrynie, oraz piśmiennictwa. Wywód teoretyczny wsparto przykładami z praktyki prawniczej.

Autorzy wykorzystują wieloletnie doświadczenie dydaktyczne nabyte podczas prowadzenia wykładów kursowych, seminariów i innych zajęć poświęconych problematyce objętej podręcznikiem oraz wynikające z aktywnego uczestnictwa w praktyce obrotu cywilnoprawnego.

Podręcznik jest przeznaczony dla słuchaczy studiów prawniczych, którzy kontynuują naukę prawa cywilnego. Będzie stanowił także pomoc dla praktyków obrotu cywilnoprawnego.

Adam Brzozowski – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, radca prawny; autor wielu publikacji z zakresu części ogólnej prawa cywilnego, prawa rzeczowego i prawa zobowiązań.

Jacek Jastrzębski – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, zastępca kierownika Katedry Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji UW, adwokat i radca prawny, przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, były członek Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów; autor licznych publikacji z zakresu prawa cywilnego i handlowego.

Maciej Kaliński – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, kierownik Katedry Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji UW, były wiceprzewodniczący Rady Legislacyjnej przy Premierze RP; autor licznych publikacji z zakresu odpowiedzialności odszkodowawczej, prawa wekslowego i czekowego oraz reprivatyzacji.

Elżbieta Skowrońska-Bocian – profesor doktor habilitowana nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warszawskiego i sędzia Sądu Najwyższego w stanie spoczynku; od lat zajmuje się problematyką prawa spadkowego, a także prawa rzeczowego (przede wszystkim zagadnieniem własności) i rodzinnego w zakresie stosunków majątkowych małżonków; jest autorytetem w tych dziedzinach; autorka wielu cenionych publikacji, w tym monografii, komentarzy oraz podręczników akademickich.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl



9788383584942 W05P01

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca



ISBN 978-83-8358-494-2

9 788383 584942

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: +48 801 044 545

ZAMÓWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL



CENA 79 Zł (W TYM 5% VAT)